

Enver KONUKÇU*

Değerli katılımcılar, bugün tarihî bir gün yaşıyoruz. Akça Koca ve Kocaeli, hemen hemen iki isimde bir kişiyi sembolize etmektedir. Eskiden fetihler olduğu zaman Osman Gazi döneminde ele geçirilen topraklara il adı veriliyordu. Bu eski teşkilat tarihimizin Göktürklerden günümüze gelen bir durumudur. Akça Koca, ilk defa bölgemiz topraklarına Ayan Gölü'nde ayak bastı. Sonra Beşköprü'de bir müddet kaldı. Uçsuz bucaksız bir orman gördü ve seyir etti (Tarihçilerin anlatışı aşağı yukarı böyle). Şimdi Akça Koca'nın vardı sınırlar 1328'e kadar çok enteresandır. Birinci bölüm Aşağı Sakarya Bölgesi ele geçirildi ve oradan o tepeden -hala kendisinin de türbesinin bulunduğu o tepeden- Karadeniz'i, Osmanlı Beyliği ilk defa görme şansını elde etti. Daha sonra İstanbul'u, Çamlıca'dan değil, Aydos ve Samandıra Dağlarından seyretme imkânını buldu ve orayı da Abdurrahman Gazi, sembolize etti. İzmit'e ilk gelen ve giren kişi de Abdurrahman Gazi oluyor. Bir tekfurun satış işlemi için İstanbul'a gidildi ve diğer tekfurlara başvuruldu; fakat İzmit'teki tekfur "ben karşılığında kurtuluş parası veririm." dedi ve öylece Abdurrahman Gazi, tek başına bu bölgede İzmit'i ilk gören Osmanlı kumandanı oldu. Böylece Kocaeli olayı gündeme geldi. Ama Akça Koca, İzmit'in alınışını göremedi. Bu 1337'de olacaktır; ama bu fedakâr millet ve idarecilerimiz onun hatırasını unutmadılar. Buraya İznikmid adını verdikleri gibi bölgeye Kocaeli ismini de verdiler. Sınırımız çok enteresan, Anadolu Kavağı'ndan başlıyor ve Melen Nehri'ne kadar Akça Koca, Kocaeli olarak görülür. Bir de Hüdavendigar ili var. O da aşağı yukarı aynı sınırları içine alıyor. Merkezi Bursa ve en önemlisi en yakın arkadaşı, ağabeyi, kardeş statüsü taşıyan Konur Alp'in Safranbolu'ya kadar olan bütün bölgeyi ele geçirmesidir. Onunkine de Konur Alp İli adı verildi. Şimdi böylesine zengin bir bölgede yaşıyoruz. İzmit, bugün otelimizin olduğu sahada tarihe adımlarını attı. Ve daha sonra deprem nedeniyle yukarıya bugünkü yerine taşınıyor. Çok güzel bir mevki olarak seçilmiş Nikomedia, şimdiki İzmit'in olduğu yerde ilk ismiyle karşımıza çıkıyor ve bu şehrin sahibi de Bitinya Kralı oluyor.

Romalılar devrini yaşadık, Bizanslılar devrini yaşadık, Osmanlı devrini yaşadık, kısa dönem Rum veyahut Yunan İşgalini yaşadık. Ama bu tarihi akış içinde, Kocaeli, çok önemli olaylara ve kültürel hareketlere sahip olmuştur. Bir defa doğu-batı diye ayrılan Roma'nın

* Prof. Dr. Emekli Öğretim Üyesi.

doğudaki başkenti oldu ve adeta buraya Truva gibi 'Yeni Roma' adı verilmiştir vaktiyle. Dediğimiz gibi tarihî açıta büyük şehirlerin büyük tarihleri olur. Fakat günümüze kadar tarih yazımları da tarih metoduna göre ele alınmadı.

Şöyle bir toparlama yaptım. Önce bir büyük tarihçimizden bahsedelim. Bizden değil ama İskender'in tarihini yazdı: Flavius Arrianus, dünyada İskender'in tarihini en iyi şekilde yazan ve bunu on binlerle karşılaştıran bir tarihçimiz. Flavius Arrianus, böylece ilk defa dünyada doğu ve batı kültürlerinin birleşmesini sağlayan Hellenizm hareketinin en güzel örneklerini de Arrianus'un tarihinde görüyoruz.

19. yüzyıla kadar bütün gezginler buradan geçtiler; fakat hiçbiri ne Kocaeli, ne de İznikmid ismini, tarih veya seyahatnamelerine geçirmediler. Böylece Doğu-Batı ayrılığı bir kere daha gündeme gelmiş oldu. İlk defa ilmî İzmit tarihini yazanlar içinde 'Nikomedia: Tarih ve Arkeolojik Bir Bakış'¹ adlı kitaplarıyla tanınan Rus asıllı D. Pogodin ve F. Wulf yer almaktadır. Bizim daha çok Emin Efendi olarak diye tanıdığımız Clemens Emin Bosch 1937'de 'İzmit Şehri'nin Muhtasar Tarihi'² isimli eserini yazdı. II. Dünya Savaşı devam ederken bölgenin ilk çağ kalıntılarını inceleyen ve hala bu araştırmalarıyla tanınan Alman Prof. Dr. Friedrich Karl Dörner ise 'Bithynia'da Kitabeler ve Anıtlar'³ isimli çalışmayı kaleme almıştır. Ayrıca kitapta ağırlık İzmit-Kocaeli Bölgesi'ne verilmiş olup savaşın devam ettiği 1949 yıllarında da bu kitabın ilk basımı gerçekleşmiştir. Ve daha sonra İzmit tarihinde derin izler bırakan Rifat Yüce Bey'in 'Kocaeli Tarih ve Rehberi'⁴ vardır (Bu kitaplar amatör bir şekilde yazılmıştır; ama günümüzde genel tarih olmuştur). Yine Sayın Avni Öztüre'nin 'Nikomedia'⁵ diye bir kitabı vardır. Nezh Fıratlı'nın da İzmit'i ufak bir broşürle anlatan 'İzmit Rehberi'⁶ adlı eseri de 1959 yılında yayımlanmıştır.

Belediyemizin desteğiyle süratli bir şekilde büyük kitaplar yayımlanmaya başlamıştır. Sabahattin Özel, Yusuf Çam, Atilla Çetin, Adnan Sofuoğlu ve Yavuz Ulugün eserleriyle Kocaeli'ne önemli katkıda bulunmuşlardır. Ulugün, gerçekten İlk Çağ Tarihi'nin üç önemli cildini yayınlamıştır.⁷ Bu eserleri bizim için son derece önemlidir ve son zamanlarda da günümüz tarihine ait çalışmaları olduğunu da biliyoruz.

Körfez'de tarihi olmayan yer kalmadı. Eskiden kitap bulamazdık. Şimdi ise yığınla kitap var. Ki bunlar arasında Galitekin'in yeri doldurulacak gibi değildir ve son derece önemlidir. Bölge tarihleri devam ediyor. Karamürsel olsun üzerinde Başiskele olsun, Körfez, Hereke ve Gebze tarihleri de Yeni Çağ bölümleriyle yazılmıştır. Darıca, kendi imkânlarıyla temettuat defterlerini yayınladı. Ayrıca Atilla Çetin'in üzerinde çok uğraş vererek ortaya çıkardığı 'Kandıra Temettuat Defterleri'⁸ çalışması da önemlidir. Tabi bu arada Gebze'yi de unutmamız lazım.

- 1 P.D. Pogodin i O.F. Vul'f, Nikomidiya: İstoriiko-Arheologičeskiy Oçerk, Odessa: "Ekonomičeskaia" tip. i lit., 1897.
- 2 Clemens Bosch, İzmit Şehrinin Muhtasar Tarihi, İstanbul: Devlet Basımevi, 1937.
- 3 Friedrich Karl Dörner, Inschriften und Denkmäler aus Bithynien, Berlin: Deutsches Archäologisches Institut, 1941.
- 4 Rifat Yüce, Kocaeli Tarih Ve Rehberi, İzmit: Türk Yolu Matbaası, 1945; Rifat Yüce, Kocaeli Tarih Ve Rehberi, Hazırlayan, Atilla Oral, İstanbul: Demkar Yayınevi, 2007.
- 5 Avni Öztüre, Resim, Fotograf, Belgelerle Nicomedia İzmit Tarihi, İstanbul [Çeltüt Matbaacılık Koll[ektif] Ş[irke] ti, 1969; Avni Öztüre, Nicomedeia Yöresindeki Yeni Bulgularla İzmit Tarihi, İstanbul: Avni Öztüre Yayınları, 1981.
- 6 Nezh Fıratlı, İzmit: Tarihi ve Eski Eserleri Rehberi, İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 1959; Nezh Fıratlı, İzmit (Nicomédie): Petite Guide: Son Histoire et ses Monuments, traduit par A. N. Rollas, İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını, 1964.
- 7 F. Yavuz Ulugün, Taner Aksoy, Muhittin Bakan, İlker Tepeköy, Kocaeli ve Çevresi Tarihi: Tarih Öncesi ve Helenistik Dönem Bithynia, 1. c., Kocaeli: Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği, 2004; F. Yavuz Ulugün, Muhittin Bakan, Taner Aksoy, Kocaeli ve Çevresi Tarihi: Roma Dönemi Bithynia, 2. c., İzmit: Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği KYÖ; İzmit Rotary Kulübü, 2007; F. Yavuz Ulugün, Kocaeli ve Çevresi Tarihi: Bizans, Selçuklu ve Haçlılar dönemi Bithynia, 3. c., İzmit: Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği KYÖD, 2010.
- 8 Kandıra Temettuat defterleri (1844-1845), hazırlayan, Atilla Çetin, İzmit: Kocaeli Valiliği İl Özel İdaresi, 2008.

Kocaeli merkez oldu, ama İstanbul'a yakınlığı nedeniyle kültür ve medeniyet şehri olarak Gebze gündeme hemen oturmuştur.

Akça Koca, kendisi İzmit'te oturamadı. İki sene sonra yani Kocaeli'nin fethinden sonra hayata gözlerini yumdu; ama 1337'de Clive Foos'un da işaret ettiği gibi Nikomedia, Orhan Gazi tarafından Türk topraklarına katıldı. Yalnız burada dikkatinizi çekmek istiyorum. Şöyle ki bazı tekfurlar Bizanslı değildir; onlar Hıristiyanlığı kabul etmiş Tatar asıllı veyahut Balkanlardan göç eden kişilerdir. Bunlar arasında 13. yüzyılın başlarında Küşin Başhi diye bir kişi oluyor. Ahmet Refik'e göre bizim burayı barış yoluyla teslim aldığımız hatun kişi Maria ismini taşımaktadır.

'Süleyman Paşa' adlı kitabı da çıkardık (Süleyman Paşa; Akça Koca'nın ölümünden sonra bölgeye ve İzmit'e vali olan ilk kişi, Orhan Gazi'nin ve Nilüfer Hatun'un oğludur). Bu kitapların imzalanışı sırasında, ben çok önemli bir kitabı da imzalattım ve hala saklıyorum. Sayın Belediye Başkanımız İbrahim KARAOSMANOĞLU'nun çok güzel bir kitabı, İzmit çalışmalarının devamı 'Çalışınca Oluyor' kitabını. Demek ki bize işaret çizilmiştir ve bunu içten kalben söylüyorum, bundan sonraki tarih yayınları da, öyle görünüyor ki sona erecek gibi değil. Yine tekrar söylüyorum, çalışınca olur...